

Η ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ *

Οι βάρβαροι ἐχίθησαν ἀπὸ τὸν Βορρᾶ στὴ πολιτισμένην Ἑρῶπῃ καὶ κατέστρεψαν τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης· κ' ἀνέβασαν τὴν ἀμάθεια στὸν θρόνον· κ' ἀπεσύρθησαν νικημένοι οἱ παλαοὶ κυρίαρχοι στὰ μοναστήρια καὶ εἶνε λυπημένοι κάποιαν ἀνάγκη—ἀγνωστὴ στὴν ἀρχαιότητα—νοιώθουν νὰ ἐκχύσουν τὰ αἰσθηματὰ τῶν σὲ κάποιον ἄλλον, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ στήριγμα, ἀπὸ μιὰ καὶ διὰ ποῦ νὰ τοὺς πονεῖ, μόνοι δὲν μποροῦν νὰ βαδίσουν στὴ ζωὴ, δὲν ἔχουν θάρρος, ἡ ψυχὴ τῶν ζητᾷ σύντροφο, κανένα φίλο, καμμιά φίλη· κ' ἐτοίμα, σιγά, σιγά, γεννᾶται ἓνα αἰσθημα καινούργιο—ὁ Ἔρως.

Ὁ ἔρως ὅπως τὸν ἀντελαμβάνοντο τότε κ' ὅπως σχεδὸν καὶ σήμερα ἀκόμη τὸν ἀντιλαμβάνομεθα.

Ὁ ἔρως ὁ μεσαιωνικὸς ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴ, τὴν ἰδανικὴν παράστασι τῆς Ἐκλεκτικῆς—συμίγουν μὲ τὴν ἀγάπῃ τὴ μυστικοπάθεια τῶν εἰλαδῶν καὶ τὴ θρησκευτικὴ ἔκστασι καὶ τὴ γυναικῶδη τρυφερότητα. Περιφέρονται οἱ ἔρασταὶ μὲ μακρὺς πλεξίδες, ὄχτροι, χωρὶς ζωὴ καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν καὶ δὲν τολμοῦν... Τροβαδοῦροι καὶ βάρδοι ἀνυψώνουν ὁ λατρεία τὸ ἐνστικτο ποῦ σπρώχνει τὸν ἄνδρα στὴ γυναῖκα καὶ Ἄδν Κιχῶται κυνηγοῦν ἀνύπαρκτες Ντουλσινὲ καὶ ἱππῶται γονατίζουν μπροστὰ στὶς πυργοδέσποινες, ὄχτρος καὶ λατρευόμενες πυργοδέσποινες ποῦ πιναίνονται κ' ἔρχονται μόνες, χωρὶς ἐνασχόλησι, χωρὶς εὐχαριστήσι, ἀπαίδευτες καὶ περὴφανεσ μέσα στὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν Πύργων.

Γκρεμίζεται σιγά σιγά ὁ Παρθενὸν καὶ παραστάσεις καὶ χρώματα χυδαῖα μολύνουν τὴ λευκότητα τὴν ἀσπιλη τῶν μαρμάρων του. Κ' ἡ μυστικοπάθεια καὶ ἡ ὄνειροπόλησις πέρα στὴ Δύση γεννᾷ κ' ἀνυψώνει τὸν γοθτικὸν ναόν. Αἰσθάνονται ὅτι δὲν μπαίνουν μέσα σὲ τέτοιον ναὸν ἄνθρωποι μὲ ἀνοικτὲς καὶ κόκκινες καρδιές, μὲ ἥρεμα καὶ ὑψωμένα μέτωπα. Ὁ Θεὸς δὲν κατεβαίνει ἐδῶ—ὅπως θὰ κατέβαινε ἄλλοτε μέσα στὸν μαρμάρينو σπηλοῦ τοῦ Παρθενῶνος. Ὁ ἄνθρωπος μόνον σκύβει ἐδῶ καὶ συντριβεται καὶ γονατίζει καὶ ἱκετεύει τὸν Μεγάλον, τὸν ἀμείλικτο τιμωρὸ τῆς ἀμαρτίας... Δύστυχα πλάσματα, ὠραῖες γυναῖκες ποῦ θὰ γονάτιζαν στὶς ψυχρὲς πλάκες τῶν γοθτικῶν ναῶν καὶ θὰ θρήνησαν γιὰ σφάλματα ποῦ ἡ Φύσις, ἡ Μεγάλη Θεὰ καὶ Μπτέρα, συγχωρεῖ καὶ δικαιώνει καὶ ἐπιβάλλει.

Σιγά—σιγά μιὰ μελαγχολία γεννᾶται, μιὰ ἐκφυλὴ νοσταλγία γιὰ κόσμους ἀνυπάρκτους, ἓνας φόβος καὶ μιὰ ἀνατριχίλα γιὰ τὴ Κόλασι, γιὰ τὰ βασανιστήρια τῆς ἄλλης ζωῆς—ἡ Δευτέρα Παρουσία πλησιάζει καὶ τρέμουν οἱ ψυχές—προφήτες καλοῦν τοὺς δύστυχους ἀνθρώπους στὴ Μετάνοια, τὰ μοναστήρια ἔχουν ὀρθάνοιχτες τὶς πόρτες καὶ ἡ ἀνθρωπότης τρομαδμένη χλωμὴ στρυμώνεται μέσα καὶ περιμένει. Οἱ πυρὲς τῆς Ἰερῆς ἐξετάσεως φωτίζουν ἀπαίδως τὴ νύχτα τοῦ μεσαιῶνος.

Κ' αὐτὸ τὸ ἀριστούργημα τῶν χρόνων ἐκείνων—τὸ ποίημα τοῦ Ἀάντη—ὑψώνεται σὴν γοτ-

θικὸς ναός, περιώδυνο καὶ σκοτεινὸ κ' ἀπελπισμένο.

Μέσα στὴ νύχτα αὐτὴ τῆς ψυχῆς ἀγέτειλε πάλι ἡ Ἑλλάς ἡ ἀρχαία γιὰ νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὰ ἐκφυλα τέκνα τοῦ Βυζαντίου ὅταν ἐξευγαν νικημένα ἀπὸ τὴ Βασιλίδα τῶν πόλεων, ἐκρατοῦσαν μαζί τῶν μαζί μὲ τὰ διαμαντικά τῶν καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων τῶν καὶ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλούταρχον.

Καὶ φωτίζεται ἡ Ἰταλία καὶ τὸ φῶς χύνεται ἀπὸ τὶς κορφές στὶς σκοτεινὲς πεδιάδες κ' ἀνοίγει τὶς καρδιὲς καὶ τὰ χεῖλη καὶ τὶς σκέψεις. Χειραφεῖται ὁ νοῦς ἀπὸ τῆ Θεολογία, ὁ Πλάτων δῶχνει τὸν Ἀριστοτέλη, ἀνυψώνεται πλούσιος ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ Ραφαὴλ δῶχνει τὶς χλωμὲς Παναγίες κ' ἀντιγράφει ἀπὸ τὴν ἐρωμένην του, ἀπὸ τὴν Φορναρίνα, τὶς ὀμορφὲς Παναγίες καὶ τοὺς παρωρηνοὺς ἀγγέλους ποῦ χαμογελοῦνε τώρα καὶ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ νοιώθεις πῶς κατεβαίνουν γιὰ νὰ παρηγορήσουν...

Ὁ Βάκων καὶ ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Ἐρασμος χειραφετοῦν τὴ σκέψι. Ἡ κομψότης ἐπιζητεῖται στὰ λόγια καὶ στὺς τρόπους καὶ οἱ ὀμορφὲς δούκισσες καὶ μαρκησίδες τριγυροῦν τὸν θρόνον ἀκόλαστες κάποτε, ἐπιτηδευμένες κάποτε, μὰ πάντοτε ὠραῖες.

Ὁ Μονάρχης γίνεται καθεμερὰ ἀριστοκρατικώτερος. Ἡ αὐλὴ μιμεῖται τὸν Μονάρχη. Ὅλοι μιμοῦνται τὴν αὐλὴν.

Οἱ εὐγενεῖς χωρίζονται ἀπὸ τὸν λαὸ ἀπὸ μεγάλους τάφρους κυκλώνονται οἱ πύργοι. Ὁ λαὸς περιφρονεῖται, οἱ εὐγενεῖς καθεμερὰ καὶ πλεὶ ἀγέρωχοι γίνονται καὶ πλεὶ ἀκόλαστοι καὶ ἐκφυλοῖ.

Μιὰ ζύμωσι παρατηρεῖται. Μιὰ ἐπανάστασις σιωπηρὰ, ἀπέραντη,—σὴν ὑπόκωφες δογήσεις λαοῦ ἀκούονται στὰ χαμηλὰ στρώματα τοῦ λαοῦ.

Πρῶτα χειραφετήθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ θεολογία.

Ἐξεγείρεται κατὰ τῆς ἀκολασίας καὶ σιμωνίας τοῦ κλήρου καὶ κηρύσσει ὑψηλὰ τὴ μεταρρυθμισίην. Οἱ Χούσιοι ῥίχνονται στὴ πυρὰ. Ἀδιάφορον. Ὁ Λούθηρος καίει στὴ Βορμηνία τὴ βούλλα τοῦ Πάπα Ὁ κόσμος ἦταν ἄγιος νὰ τὸν ἐννοήσῃ. Καὶ ὁ Λούθηρος θριαμβεῖ.

Ἡ πρώτη νίκη δίδει θάρρος καὶ πεποίθησι. Ἡ κοινῶνια, αἱ τάξεις πρέπει ν' ἀνατραποῦν. Ἡ πρόδοσι χοχλάζει μέσα στὶς ψυχές. Οἱ δονήσεις γίνονται συχνότερες, δεσμίδες φῶς φεύγουν ἀπὸ κάποια μέτωπα, κάποιοι ἴλιος περιμένεται καὶ ὅλοι στρέφονται ἀνυπόμονες τὶς καρδιές στὴν πνευματικὴν ἀνατολή τοῦ κόσμου. Καὶ ἰδοὺ! μεγαλοπρεπὲς καὶ φρικτῶδες καὶ σωτήριο ἀνατινίσσεται τὸ ἡφαίστειο τῶν ψυχῶν στὴ Γαλλία. Ἐλαμψεν ὅλη ἡ ἀνθρωπότης. Ἀπάνω στὰ αἵματα, κάτω ἀπὸ τὸ ἱερόμα, μὲ τὸν Δαντὸν καὶ τὸν Ροδεσπιέρρο καὶ τὸν Μαρά μπροστὰ, ἐπροχώρησε στὴν ἐλευθερία καὶ στὸ φῶς—ἡ ἀνθρωπότης. Ὅλοι ἴδοι. Ὁ ἄνθρωπος πρῶτη φορὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ δικαιώματά του καὶ τὴν ἀποστολήν του καὶ τὴν ἀξίαν του. Ἡ νύχτα τῆς 26 Αὐγούστου ἐφώτισε τὸν κόσμον. Οἱ bourgeois ἐκέρδιζαν τὴ

* Συνέχεια.

πρώτη νίκη. Γιατί να μη τολμοῦν ἔτσι πάντοτε; Τόλμα καὶ οὕτω προσδεύσεις. Καὶ ἀνοίγονται οἱ κλῶβοι ποῦ ὑπάρχουν στὴν ψυχὴ κάθε ἀνθρώπου, κι' ἀφίνονται ἐλεύθερα τὰ πάθη, ἐλεύθερη ἡ φιλοδοξία καὶ ὁ πόθος τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ χαρὰ τῆς κατακτῆσεως καὶ ἡ μὲ κάθε μέσον ἀπολαύσις τῆς νίκης. Quo non ascendam? Ὁ ἥρωας τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν εἶνε ὁ εὐγενής, ὁ ἐκ μεγάλων γονέων, ὁ ὠχρὸς καὶ ἐκφυλὸς εὐπατρίδης, ὁ προστριβόμενος στὰ σαλόνια, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ ὁ νέος, ὁ κλεισμένος στὸ γραφεῖόν του, ἐκεῖνος ποῦ σκύβει στὸ βιβλίον του καὶ μελετᾷ καὶ γράφει, ἐκεῖνος ποῦ τρέχει ἔξω καὶ φωνάζει καὶ ἐργάζεται καὶ παλεύει καὶ νικᾷ.

Κανείς φραγμὸς στοὺς πόθους, καμμιὰ ἀνάπαυσις. Ἐκεῖνος ποῦ λυγίζει στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς σφραγίζεται χάμω καὶ ποδοπατεῖται ἀπὸ τοὺς μύριους ἄλλους ποῦ τρέχουνε, ἀπ' ὀπίσω του. Κανείς φραγμὸς. Τὸ συμφέρον ὁ σκοπὸς, ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα. Τὸ συμφέρον λέγεται δόξα, λέγεται πλοῦτος, λέγεται ἐξουσία Ἀδιάφορον. Ὅρια δὲν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τῶν νεωτέρων χρόνων. Νομίζει ὅτι εἶνε ἱκανὸς νὰ γίνῃ ὅ τι ποθεῖ. Καὶ τί δὲν ποθεῖ ὁ

ἄνθρωπος τοῦ 19ου αἰῶνος! Ὁ Νίτσε στὴ φιλοσοφία, ὁ Βίσμαρκ στὴ πολιτικὴ εἶνε οἱ δύο μεγάλοι, οἱ δύο χαλύδδινοι προφήται τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐγώ.

Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχουν θεοὶ, ἀνακράζει ὁ Νίτσε, ἀφοῦ ἐγὼ δὲν εἶμαι θεός; Ἄρα θεοὶ δὲν ὑπάρχουν.

Ἐνας μόνος Θεὸς ὑπάρχει, ἀναφανεῖ ὁ Richter, ἐγώ!

Ἀπὸ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν χαρὰ τῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσι καὶ τὴν ἐκστάσι καὶ τὴν πίστι τοῦ μεσαιῶνος, καταντήσαμε στὰ δριγυὰ τῆς σκέψεως στοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ὅλα ἐσαλεύθησαν, ὅλα σαλεύονται. Εὐρισκόμεθα σὲ μιὰ περίοδο μεταβατικῆ, σὲ αἰῶνα νευρικό, ἡ ψυχὴ δὲν ξέρει ποῦ νὰ πιαστῆ, ἕνας σεισμὸς ἀπέραντος σαλεύει τὰς πεποιθήσεις μας, ὅτι ἀγαπήσανε οἱ πατέρας μας δὲν μπορούμε ν' ἀγαπήσωμε ἐμεῖς, εἶνε μορμολύκεια, εἶνε χιμαιρες ὅλοι οἱ φόβοι καὶ ὅλες οἱ ἐλπίδες τῶν προγόνων μας. Ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ ἠθικὴ, ἡ ἀφοσίωσις, ἡ ἀρετὴ, ὅλα κλονίζονται.

ΚΑΡΜΑ ΝΙΡΒΑΜΗ

(Ἐπετα τὸ τέλος)

Ω, ΝΑ ΞΑΝΑΕΙΧΑ

ΙΑΝ φορὰν, εἶνε ἀρκετὰ χρόνια ἔκτοτε, εἶχον κατορθώσῃ νὰ καταρτίσω εἰς μίαν γωνίαν τοῦ γραφείου|μου μίαν περιεργωτάτην βιβλιοθήκην, ἀρκετὰ πρωτότυπον, ἥτις μὲ καθίστα πολὺ εὐτυχεῖ καὶ πρὸς ἡν ἠσθανόμην ἀπεριόριστον εὐγνωμοσύνην, διότι αὐτὴ μὲ παρηγόρησε κατὰ τὴν μεγίστην

τῶν συμφορῶν ἃς ἠσθάνθην ἐν τῷ βίῳ μου, τὸν θάνατον τῆς μητρὸς μου!

* *

Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ ἑξῆς βιβλία: Βατραχομουμαχία, Ἀριστοφάνης, Λουκιανός, Ἐπιστολαὶ Ἀλκίφρονος, μετὰφρασίς τῶν Σατυρῶν τοῦ Γιοβενάλη, ὁ Κανδιδ τοῦ Βόλταιρου, ὁ Γαργαντούας, ὁ Δὸν Κιχῶτος αἱ Ἐξομολογήσεις τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ αἱ τοῦ Ἰακώβου Ρουσσώ, τὰ Σονέτα τοῦ Σαιξπήρου καὶ τοῦ Ραῖζεμπίλδερ τοῦ Χάινε, ὁ Καπετὰν Φρακάσας τοῦ Γωτιέ, δύο ἔργα τοῦ Μάρκ Τβαίν, μία μεγάλη ἐκδοσις τῆς Χαλιμάς, ὁ Βοκάκιος, οἱ Τρεῖς Σωματοφύλακες καὶ τινὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

Αὐτὰ τὰ βιβλία μὲ ἔκαμνον εὐτυχεῖ, εὐδαίμονα.

Σὰς συνιστῶ, ἂν ἔχετε θλίψεις, λύπας, ἀπογοτεύσεις, καταρτίσατε μίαν τοιαύτην βιβλιοθήκην, κλειδωθῆτε ἐν τῷ γραφείῳ σας καὶ ἀρχίσατε νὰ τὰ ἀναγινώσκετε.

Καὶ τὸ ἀσημαντότερον ἐξ αὐτῶν θ' ἀποδιώξη τὴν μελαγχολίαν σας, ὅπως τὸ ἠγιασμένον ὕδωρ τὸν Διάβολον.

* *

Εἰς τὰ βιβλία αὐτὰ σὰς συνιστῶ νὰ προσθέσητε τὸν Συρανὸ τοῦ Βερζεράκ τοῦ Ἐδμόνδου Ροστάν. Ἄν τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα προανέφερα ὑπάρχουσι πρῶτυπα ἀθανάσιας καὶ παρηγορίας διὰ τὰς ἀλγούσας ψυχὰς ὁ Συρανὸ κατ' ὄδον ὑστερεῖ αὐτῶν.

Εἶνε ἐπίσης ἀθάνατον ἔργον, ὅπως ὁ Γαργαντούας καὶ ὅπως τὸ Πῶς δεῖ ἀληθῆ ἱστορίαν συγγράφειν τοῦ Λουκιανού.

Εἶνε ἀθάνατον διότι συνδυάζει δύο τῶν μεγίστων ἀρετῶν ἐνὸς φιλολογικοῦ καλλιτεχνήματος, τὴν εἰρωνειάν καὶ τὸ πάθος. Ὁ Συρανὸ ἔχει μεγάλην μύτην διὰ τὴν ὁποίαν γελάτε, ἀλλ' ἔχει καὶ μεγάλην καρδίαν μετὰ τῆς ὀποίας συγκλαίετε.

Πέντε ἦσαν οἱ τοιοῦτοι τύποι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων: Ὁ Θεορίτης τοῦ Ὀμήρου, ὁ Κάλιμπαν τοῦ Σαιξπήρου, ὁ Κουαζιμόδας τοῦ Οὐγγώ, ὁ Δὸν Κιχῶτος τοῦ Θεορβαντές καὶ ὁ Συρανὸ τοῦ Ροστάν.

Ἄλλ' ὁ Συρανὸ τοὺς ὑπερβάλλει.

Εἶνε τὸ αἰώνιον παράπονον τῶν θνητῶν πρὸς τὸν Πλάστην, διότι δὲν τηρεῖ πάντοτε τὸν νόμον: «νοῦς ὑγιῆς ἐν σώματι ὑγιεῖ!

Εἶνε τὸ πνεῦμα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, τὸ κρυπτόμενον ἐν εἰδεχθεῖ σώματι, εἶνε πολῦτιμος λαμπραδάμας κεκρυμμένος ἐντὸς σιδηροῦ περιζώματος.

* *

ὦ! νὰ ξαναεῖχα πάλιν τὰ βιβλία ποῦ σὰς ἀπαρίθμησα!

Ν. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

